

Nr 21.

Ankom till Riksdagens kansli den 2 maj 1911 kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om införande af proportionellt valsätt vid val af utskott, nämnder och styrelser m. m. inom landsting och stadsfullmäktige.

Till konstitutionsutskottets behandling hafva hänvisats följande inom Andra kammaren väckta motioner, nämligen:

nr 126, af herrar *Lagerblad* och *Thavenius*, om införande af proportionellt valsätt vid val inom stadsfullmäktige af styrelser och utskott;

nr 133, af herr *Olausson*, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige;

nr 215, af herr *Rydén*, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af proportionellt valsätt vid val af drätselkammare och folkskolestyrelse i stad, äfvensom i öfrigt vid vissa val inom stadsfullmäktige och landsting; samt

nr 227, af herr *Petrén*, om införande af proportionellt valsätt vid val af utskott inom landsting.

I motionen nr 126 i Andra kammaren hafva herrar *Lagerblad* och *Thavenius* hemställt, »att Riksdagen måtte för sin del besluta sådant tillägg till vederbörande lagrum i kungl. förordningen om kommunalstyrelse i stad, att val af ledamöter i drätselkammare och andra af stads-

II: 126.

fullmäktige tillsatta styrelser eller utskott må ske i samma ordning som är stadgad för val af utskott inom Riksdagen».

Till stöd för sitt förslag hafva motionärerna anfört följande:

»Vid föregående års riksdag väcktes af herr Olausson motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående införande af proportionellt valsätt vid val inom landstingen.

I sitt yttrande öfver denna motion framhöll konstitutionsuskottet, att frågan borde hvila, till dess det under tillämpningen af de nya bestämmelserna rörande landstingens sammansättning visat sig, huruvida något behof af en sådan ändring i sådant syfte verkligen föreligger. Därjämte påpekade utskottet, att frågan om införande af proportionella val inom *stadsfullmäktige* borde i sammanhang med förenämnda fråga äfven upptagas.

Då min afsikt nu varit, att vid innevarande riksdag väcka motion i sistnämnda fråga, nämligen om införande af bestämmelser i förordningen om kommunalstyrelse i stad därom, att vid val inom stadsfullmäktige till de kommunala styrelser, som af stadsfullmäktige tillsättas, det proportionella valsättet, som tillämpas vid utskottsval inom Riksdagen, måtte tillämpas, finner jag alltså nu stöd för denna min afsikt såväl hos konstitutionsutskottet som af flera ledamöter inom Andra kammaren, hvilka under frågans behandling vid föregående riksdag yttrade sig i denna riktning.

Med det proportionella valsättets införande vid val till stadsfullmäktige åsyftades naturligtvis att icke *ett* parti, såsom förut i allmänhet varit fallet, skulle helt och hållet behärska stadskommunerna. Öfriga valmän skulle ock i mån af sin styrka få ett ord med i laget. Men det har sedan visat sig att detta syfte icke vunnits, enär det starkaste partiet fortfarande behållit hela makten i sin hand.

Detta bör åtminstone vid val af drätselkammare, beredningsutskott eller andra städernas styrelser och utskott, som tillsättas af stadsfullmäktige, rättas genom införande af proportionellt valsätt, så att de olika partierna blifva hvart efter sin styrka däri representerade.»

II: 133. I motionen nr 133 i Andra kammaren har herr Olausson hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag till sådan ändring i gällande landstings- och kommunallagar, att val af utskott, styrelser, nämnder, kommittéer m. fl., som förrättas

af landsting och stadsfullmäktige, skola ske enligt i hufvudsak samma valmetod, som tillämpas vid val af Riksdagens utskott.»

Till stöd för sitt förslag har motionären anfört följande:

»Sedan det proportionella valsättet utsträckts icke blott till riksdagsmannaval utan också till landstingsmänna- och stadsfullmäktigeval, synes den enklaste konsekvens bjuda, att de proportionella valen tillämpas äfven vid val, som dessa korporationer förrätta. Det skulle med rätta ha ansetts som en ofullständighet, om Riksdagen valts proportionellt, medan det största partiet ensamt kunnat besätta alla platser i Riksdagens utskott. Därför infördes proportionella utskottsval i Riksdagen. Vi ha nu pröfvat dessa vid två riksdagar, och jag tror, att alla partier äro belåtna med den nya ordningen. Det synes mig dock lämpligast att den proportionella valmetoden komme att tillämpas endast i de fall, då yrkande därom framställes, och att det stode fritt att verkställa valen med acklamation, om alla därom vore eniga. Därigenom skulle mycken tid för valen kunna besparas.

Tiden synes mig därför vara inne, att samma rättvisa kommer till tillämpning vid val af utskott, nämnder, styrelser, kommittéer m. fl., som tillsättas af landsting och stadsfullmäktige.»

I motionen nr 215 i Andra kammaren har herr *Rydén* hemställt, II: 215.
»att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om framläggande af förslag till sådana ändringar i kommunalförfattningarna, landstingsförordningen och lagen angående folkskoleväsendet i vissa städer, att städernas drätselkamrar och folkskolestyrelser samt styrelser, nämnder, utskott m. fl. förvaltande och utredande myndigheter, som väljas af stadsfullmäktige och landsting, måtte utses genom proportionella val.»

Till stöd för sitt förslag har motionären anfört följande:

»Då nu stadsfullmäktige och landsting väljas proportionellt, synes konsekvensen fordra, att — såsom sker beträffande Riksdagens utskott — de nämnder, utskott, styrelser äfvensom städernas drätselkamrar m. fl., som utses af stadsfullmäktige eller landsting, väljas efter proportionella grunder. En sådan ordning är betingad framförallt däraf, att de olika partier, som insätta representanter i de beslutande korporationerna, böra beredas tillfälle att genom ombud väl sätta sig in i de olika frågorna redan på förberedelsernas stadium. Då erfarenheterna af de proportionella utskottsvalen i Riksdagen torde vara tillräckligt gynnsamma för

att motivera principens omsättande äfven inom de kommunala representationerna, synes det öfverflödigt att ingå på en utförligare bevisföring för reformens nytta och lämplighet.

För likformighetens skull torde emellertid äfven i städer, där den nya lagen om folkskoleväsendet i vissa städer tillämpas vid val af folkskolestyrelse, den hälft af styrelsen, som väljes å kyrkostämman, böra utses genom proportionella val. En sådan anordning bör ej bereda praktiska svårigheter, då tillgång till sakkunnigt biträde åt valförrättaren vid kyrkostämman torde finnas inom hvarje stads magistrat.»

II: 227.

I motionen nr 227 i Andra kammaren har herr *Petrén* hemställt, »att Riksdagen måtte för sin del besluta sådana ändringar i kungl. förordningen om landsting den 21 mars 1862, som för införande inom landstingen af ett proportionellt valsätt vid val af utskott för förberedande behandling af därstädes förekommande ärenden finnas erforderliga.»

Till stöd för sitt förslag har motionären anført följande:

»Vid fjolårets riksdag väcktes inom Andra kammaren motionsvis fråga om ävägabringande af utredning, i hvad mån ett proportionellt valsätt låte sig genomföra vid å landsting förekommande val. Under hänvisning till att ett dylikt valsätt dämera genomförts vid val till Riksdagens utskott uttalade motionären sig för att, så snart yrkande därom framställdes, enahanda valmetod måtte inom landstingen komma till användning vid utskottsval äfvensom val af styrelser och revisorer.

Konstitutionsutskottet afstyrkte utan meningsskiljaktighet den sålunda gjorda hemställan under framhållande, att med frågan om införande af proportionsprincipen vid val inom landstingen borde anstå, till dess det under tillämpningen af de nya bestämmelserna rörande landstingens sammansättning visat sig, huruvida något behof af en ändring i sådant syfte verkligen föreläge. Vidare erinrade utskottet, att frågan om införande af proportionellt valsätt vid val inom stadsfullmäktige syntes äga så nära samband med det väckta spörsmålet, att vid dettas upptagande till pröfning nämnda fråga näppeligen kunde lämnas obeaktad. Utskottet påpekade tillika, att i betraktande af den öfvervägande opolitiska karaktär af de ärenden, som landstingen hade att handlägga, de skäl, som varit afgörande för införande af proportionella val till Riksdagens utskott, icke kunde anses gälla i fråga om motsvarande val inom landstingen, och att beträffande landstingen åliggande val af nämnder, ledamöter i styrelser och revisorer m. m. förtjänade erinras, att vid de inom Riks-

dagen förekommande val, som kunde anses med vissa af dessa jämförliga, majoritetsprincipen tillämpades.

Erfarenheten från fjolårets landstingssammanträden torde beträffande åtskilliga län hafva bestyrkt riktigheten af motionärens uppfattning om önskvärdheten af att ett proportionellt valsätt måtte komma till användning äfven vid val inom landstingen. Frågan härom lärer ock redan under fjolårets landstingssammanträden hafva offentligen bragts på tal inom mer än ett län.

Sedan valen till landstingen på grund af dessas politiska funktion numera i allmänhet ske på basis af de politiska partisammanslutningarna inom landet, är det helt naturligt, att, såsom ock inom samtliga län torde hafva skett redan vid fjolårets landstingssammanträden, de särskilda landstingens ledamöter uppdelas sig i fast organiserade grupper efter motsvarigheten af de politiska partier, af hvilka de invalts i tinget. I och med tillkomsten af en dylik partigruppering gör sig emellertid inom de olika grupperna själfallet gällande en önskan att få i förhållande till partiets styrka äga medbestämmanderätt vid utseende af de utskott, som förbereda de inom tinget förekommande ärenden; och i samma mån ett dylikt inflytande förvägras minoritetsgrupperna, framstår ock behovet af en proportionell valmetod vid dylika val i en allt tydligare dager. Såsom ofvan antydts, torde erfarenheten från fjolårets landstingssammanträden i mer än ett län tydligt ådagalägga önskvärdheten af bestämmelser, som i detta hänseende åt förefintliga minoritetsgrupper trygga ett skäligt inflytande.

Till belysning af partigrupperingen inom de olika landstingen efter 1910 års nyval lämnas här nedan följande, ur tillgängliga uppgifter hämtade sammanställning:

Landstingsområden.	Antal valda landstingsmän.			
	Moderata.	Liberala.	Socialdem.	Öfriga.
Stockholms	32	13	7	—
Uppsala	20	10	3	—
Södermanlands	23	15	9	—
Östergötlands	40	14	5	1
Jönköpings	34	14	3	—
Kronobergs	26	9	2	—
Kalmar, norra	16	4	2	—
Transport	191	79	31	1

Konstitutionsutskottets utlåtande Nr 21.

Landstingsområden.	Antal valda landstingsmän.			
	Moderata.	Liberala.	Socialdem.	Öfriga.
Transport	191	79	31	1
Kalmar, södra	28	8	—	—
Gottlands	19	8	—	—
Blekinge	23	13	3	—
Kristianstads	26	24	3	1
Malmöhus	55	18	21	1
Hallands	26	13	1	—
Göteborgs och Bohus	32	19	1	2
Elfsborgs	48	23	2	—
Skaraborgs	45	16	1	—
Värmlands	21	37	8	—
Örebro	20	25	7	—
Västmanlands	21	13	8	—
Kopparbergs	19	25	9	1
Gäflborgs	17	22	13	—
Västernorrlands	32	25	5	—
Jämtlands	11	15	1	—
Västerbottens	15	19	1	2
Norrbottnens	16	16	8	3
Summa	665	418	123	11

En närmare granskning af dessa sifferuppgifter utvisar, att medan absolut majoritet för närvarande innehafves af det moderata partiet i 15 län och af det liberala partiet i 3 län, dylik majoritet icke innehafves af något parti inom öfriga 7 län.

Att det för ett fruktbringande arbete inom landstingen är af ej ringa vikt, att de allmänna åskådningar i sociala och ekonomiska spörsmål, som representeras af de olika politiska partigrupperna, komma till uttryck äfven vid beredandet inom landstingen af där förekommande ärenden, torde näppeligen kunna bestridas. På grund af den begränsade tid, som står landstingen för deras arbeten till buds, är det merendels sed, att vederbörande utskottsbetänkanden icke befordras till trycket, utan endast muntligen och i största korthet refereras vid ärendenas plenibehandling; och synes det just med hänsyn härtill vara för landstingens vidkommande särskildt angeläget, att de olika åskådningar, som

finnas företrädde inom tingen, ock blifva vederbörligen representerade under det förberedande utskottsarbetet.

Om ock starka skäl kunna tala för införande af proportionellt val-sätt äfven vid val af förberedande nämnder inom stadsfullmäktige, synes dock, fränsedt de allra största städerna, behofvet häraf ännu icke hafva gjort sig gällande med samma styrka som beträffande landstingen. Medelst annan inom denna kammare redan afgifven motion har emellertid äfven berörda spörsmål blifvit underställt denna Riksdags pröfning.

Att utsträcka användningen af en proportionell valmetod att omfatta äfven utseende af nämnder, ledamöter i styrelser och revisorer m. m., synes på det af konstitutionsutskottet vid fjolårets riksdag anförda skäl icke vara lämpligt. Då beredande af dylika inom landstingen förekommande val, såsom merendels torde vara fallet, uppdragits åt ett särskildt valutskott, torde i och med dettas tillsättande efter en proportionell valmetod, behofvet af en dylik utsträckning af valmetodens användning ej komma att visa sig nödig.

De bestämmelser i landstingsförordningen, som hafva afseende å ärendens hänskjutande till behandling af utskott och sättet för dessa utskotts väljande, återfinnas i §§ 38 och 39. Förstnämnda lagrum lyder: »Där ett eller flera ämnen äro af den beskaffenhet, att de fordra en närmare utredning, må landstinget kunna åt vissa sina ledamöter öfverlämna dessa måls förberedande behandling.» Enligt det senare lagrummet skall vid val, som med slutna sedlar verkställas, lotten skilja mellan dem, som erhållit lika röstetal.

De olika landstingens arbetsordningar innehålla dessutom närmare, sinsemellan ganska växlande föreskrifter om tillsättande af särskilda utskott för ärendenas förberedande behandling.

För införande af ett proportionellt valsätt vid utseendet af de inom landstingen förekommande utskott erbjuda sig tvenne utvägar. Nämnda systemål kan nämligen vinnas *antingen* genom en omformulering af § 38 i landstingsförordningen i sådan riktning, att, då landsting öfverlämna ärenden för förberedande behandling åt vissa sina ledamöter, dessa skola utses efter en proportionell valmetod af viss angifven beskaffenhet, jämte en af denna omformulering betingad ändring af nästföljande paragraf, *eller ock* genom allenast en sådan omformulering af sistnämnda paragraf, att därigenom möjliggöres för landsting, som så önska, att medelst särskilda bestämmelser i sina arbetsordningar införa ett proportionellt valsätt vid utskottsvalen. Den nuvarande affattningen af 2 mom. i 39 §

af landstingsförordningen torde nämligen för närvarande lägga hinder i vägen för ett dylikt tillvägagående.

Den förra utvägen är gifvetvis den för det afsedda syftemålets ernående mest effektiva. Emot dess anlitande kan visserligen anföras, *dels* att, då frågan om inom landsting förekommande ärendens förberedande behandling af utskott icke blifvit i förordningen närmare reglerad, den ifrågasatta omformuleringen icke lämpligen kan äga rum, *och dels* att, då behovet af det ifrågasatta valsättet i ett eller annat län till äfventyrs ännu ej gjort sig gällande, det icke skulle vara lämpligt att genom en dylik ändring framtvinga ett obligatoriskt användande af ett sådant valsätt.

Då emellertid, på sätt ofvan antydts, i de särskilda landstingens arbetsordningar allmänt torde finnas inrymda bestämmelser om en förberedande utskottsbehandling af förekommande ärenden, samt behovet af det ifrågasatta valsättet i allt fall snart nog torde komma att göra sig kännbart äfven inom de län, där så ej hittills skett, synas mig de åberopade omständigheterna dock ej böra utgöra hinder för genomförande af de i första hand ifrågasatta ändringarna uti ifrågavarande förordning.

Skulle emellertid dessa ändringar icke nu anses böra genomföras, torde det i allt fall vara af vikt, att den i andra hand ifrågasatta omformuleringen af § 39 i förordningen snarast kommer till stånd, så att hinder ej må förefinnas för landsting, som så vilja, att i sina arbetsordningar införa bestämmelser om proportionella utskottsval.

För den händelse förstnämnda alternativ skulle väljas, torde olika meningar väl kunna yppas om hvilken valmetod som bäst lämpar sig för det ifrågavarande ändamålet. Enligt min uppfattning skulle det vara lämpligast att i sådant hänseende använda den metod, som gäller vid val af Riksdagens utskott. Genom förbudet att å valsedel verkställa strykning af däri förekommande namn vinnes den betydelsefulla förmänen, att valen icke blifva tidsödande, och med den starka partisammanhållning, som redan nu utmärker de särskilda grupperna inom landstingen, torde ej någon betänklighet för en sådan valmetods användning föreligga.

Tydligt är, att i händelse det först angifna alternativet skulle vinna Riksdagens bifall, tiden för ändringarnas ikraftträdande bör bestämmas så, att vederbörande landsting hinna vidtaga de ändringar i sina arbetsordningar, som däraf kunna föranledas.

Med hänsyn till de olika möjligheter, som sålunda erbjuda sig för ernående af det med motion afsedda syftemålet, har jag ej ansett mig böra föreslå någon viss formulering af de ifrågavarande lagrummen, utan torde det ankomma å konstitutionsutskottet att alltefter den uppfattning, som inom detta gör sig gällande, verkställa nämnda formulering.»

Såsom en af motionärerna, herr Petré, omnämnet, föreslog herr Olausson vid fjolårets riksdag en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i hvad mån genomförande af proportionellt valsätt vid å landsting förekommande val låte sig göra och om framläggande för Riksdagen af de lagförslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning. Hvad konstitutionsutskottet i sitt häröfver afgifna utlåtande hemställt, därom har herr Petré i sin förevarande motion erinrat.

*Utskottets
yttrande.*

Af de vid innevarande års Riksdag afgifna motionerna afse herrar Lagerblads och Thavenius' motion (II : 126) införande af proportionellt valsätt blott vid val inom stadsfullmäktige af drätselkammare, beredningsutskott eller andra städernas styrelser och utskott,

herr Petrés motion (II : 227) införande af proportionellt valsätt blott vid val inom landstingen af utskott för förberedande behandling af därstädes förekommande ärenden,

herr Olaussons motion (II : 133) införande af proportionellt valsätt vid val såväl inom landsting som stadsfullmäktige af utskott, styrelser, nämnder, kommittéer m. fl., och slutligen

herr Rydés motion (II : 215) införande af proportionellt valsätt vid val inom såväl landsting som stadsfullmäktige af drätselkamrar, styrelser, nämnder, utskott m. fl. förvaltande och utredande myndigheter och dessutom vid val inom kyrkostämma af representanter i folkskolestyrelse i stad.

I sitt öfver herr Olaussons motion vid nästlidna års riksdag afgifna utlåtande påpekade konstitutionsutskottet, att frågan om införande af proportionellt valsätt vid val inom stadsfullmäktige syntes äga så nära samband med den af motionären väckta frågan, att vid den enas upptagande till pröfning den andra näppeligen kunde lämnas obeaktad. Utskottet har vid förnyad pröfning af det förevarande spörsmålet ej funnit skäl att frånträda denna allmänna ståndpunkt och anser sålunda, att, om öfverhufvud proportionellt valsätt bör vid vissa val inom kommunala korporationer införas, bör det ske samtidigt för valen såväl inom

landsting som inom stadsfullmäktige. På grund af hvad i förevarande motioner anförts och med hänsyn till att det proportionella valsättet numera vunnit tillämpning vid val till landsting och stadsfullmäktige, finner utskottet grundad anledning föreligga att utsträcka detta valsätts tillämpning äfven till nu ifrågavarande korporationer. En utsträckning af det proportionella valsättets tillämpning ifråga om valen inom en annan kommunal korporation utöfver dess tillämpning vid valen inom de nu nämnda korporationerna har emellertid föreslagits af herr Rydén, som ansett, att för likformighetens skull i städer, där den nya lagen om folkskoleväsendet i vissa städer tillämpas äfven vid val af folkskolestyrelse, den hälft af styrelsen, som väljes å kyrkostämma, bör utses genom proportionella val. Om emellertid det proportionella valsättet skulle komma att tillämpas äfven vid val å kyrkostämma af viss del af folkskolestyrelse i städerna, synes en följd häraf vara, att detta valsätt borde tillämpas därjämte ifråga om val af skolråd. Då tillämpningen af det proportionella valsättet på grund af kyrkostämmans sammansättning torde medföra stora svårigheter och tidsspillan, och då motionären jämväl ej anført något skäl, som skulle kunna anses påkalla en sådan utsträckning af valsättets tillämpning, har utskottet ansett denna böra begränsas till de representativa kommunala korporationerna, landsting och stadsfullmäktige.

Ifråga om de val, vid hvilka det proportionella valsättet bör tillämpas, hafva herrar Lagerblad och Thavenius, herr Rydén och herr Olausson i sina förevarande motioner afsett alla de val af särskilda styrelser, utskott, nämnder och kommittéer, som kunna förekomma inom någon af dessa kommunala representationer, under det att herr Petré ansett, att valsättets tillämpning borde begränsas till val af utskott, som hafva att förbereda ärendenas behandling. I sitt utlåtande vid nästlidna års riksdag i föreliggande fråga uttalade konstitutionsutskottet, att, beträffande de landstingen åliggande val af nämnder, af ledamöter i styrelser, af revisorer m. m., proportionellt valsätt näppeligen kunde komma ifråga, så mycket mindre som vid de inom Riksdagen förekommande val, som kunna anses med vissa af dessa val jämförliga, majoritetsprincipen tillämpades. Då ifråga om sådana styrelser, nämnder eller kommittéer, som helt och hållet eller i allt väsentligt hafva till uppgift att verkställa de kommunala myndigheternas beslut, det ej torde vara nödvändigt att bereda olika åsikter den möjlighet att komma till uttryck, som det proportionella valsättet afser, har utskottet i likhet med herr Petré an-

sett, att det proportionella valsättets tillämpning bör begränsas till sådana val inom stadsfullmäktige och landsting, af nämnder och utskott, som hufvudsakligen hafva till uppgift att förbereda ärendenas behandling inom de kommunala representationerna.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t efter verkställd utredning framlägga förslag till införande af proportionellt valsätt vid val af sådana hos stadsfullmäktige och landsting förekommande utskott och nämnder, hvilkas egentliga uppgift är att förbereda de hos nämnda korporationer förekommande ärenden.

Stockholm den 2 maj 1911.

På utskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Det skulle här antecknas, att herr *Nyström* ej närvarit vid detta utlåtandes justering.
